

Premis Llibreria Serret

L'actiu llibreter de Vall-de-roures, Octavi Serret, convoca la primera edició dels premis literaris en les tres llengües d'Aragó. [p.5]

Becana a l'IES Bajo Cinca

El senador Fragatí J. M. Becana tanca el cicle de trobades amb responsables d'institucions espanyoles i europees, parlant del Senat. [p.7]

TEMPS DE FRANJA

digital.13

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Javier Giralt a I.E.C.

El professor de la Universitat de Saragossa va impartir una conferència sobre la llengua catalana en arxius aragonesos del segle XVI. [p.14]

La climatologia a Alcampell

El clima i la metereologia de la Llitera, protagonistes del IV Concurs Fotogràfic i de la conferència de Javier Barés Ripollès. [p.15]

any DESIDERI LOMBARTE

1989 - 2014

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 7 Baix Cinca
- 9 Cultura
- 10 Entrevista
- 14 Llitera
- 15 Tema del mes
- 16 Cultura
- 17 Galeria de personatges
- 18 PP.CC.
- 19 Opinió

Imatge coberta: Desideri Lombarte. Arxiu familiar

TEMPS DE FRANJA digital 13

Edita:

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
 • Associació Cultural del Matarranya
 • Consells Locals de la Franja
 • Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 • Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isa Calaf
 info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
 Isabel Calaf • tempsdefranja@gmail.com

Consell de redacció:

El Matarranya: Josep M. Baró, José Miguel Gràcia, M. D. Gimeno, Carles Sancho.
 El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme Messeguer i Hugo Sorolla.
 La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Espuga, Glòria Francino i Josefina Motis.
 Aragó: Màrio Sasot.
 PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:

Marina Barrafon, Sigrid Schmidt Von der Twer.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramon Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c.
 info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellés

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinsena:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papeleria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roours:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

Somiatruites

La meua àvia ja em deia que tenir un pis en propietat donava seguretat. Semblava ser un símbol d'estar ben col·locat. Els diners que s'inverteixen en la compra d'un habitatge estan millor aprofitats. Llogar, és llençar els cèntims, comentava. Però el que passa és que la meua àvia no tenia en compte algunes premisses quan feia aquesta afirmació tan arrelada a un moment històric assetjat per la pobresa. Per tant, podríem dir que això de la *propietat* ha quedat com una altre segell de la marca "Espanya".

Premissa 1: Avui en dia, si no ets Paris Hilton, el pis no és teu. És del banc, durant 30 anys amb molta sort.

Premissa 2: Tenir un crèdit bancari és l'antitesi de seguretat, vista la situació, és la inversió més insegura que existeix.

Premissa 3: Tenir una hipoteca, és quasi un sinònim d'exclusió social. Al 2012 es van produir 30.034 desnonaments. 115 per dia. Un cada 15 minuts. Els desnonaments són un símptoma molt significatiu de l'estat crític d'una societat en unes condicions precàries. Però, el més greu és que els polítics i banquers ho segueixen permetent.

Sembla que la política i l'economia estan estretament lligades, és clar que ambdues pateixen un raquitisme ideològic preocupant.

És una qüestió de prioritats, fins ara semblava més important el totxo que els estudis, és més prioritari produir que reflexionar.

Premissa 4: La unió fa la força. Si ho fem per reivindicar uns principis bàsics i inherents a l'ésser humà, farem la força segur.

Jo, fa 7 anys que vaig signar una hipoteca. 7 anys patint l'estafa dels banquers i polítics, per què no dir-ho. Mentre, el meu nivell de ràbia anava creixent proporcionalment a la inversa que el meu compte bancari i decidí agrupar-me amb una "**Plataforma d'afectats pels bancs**" a Fraga. Aquí la unió SÍ que fa la força. I no només això, sinó que al sentir-nos part d'un grup amb condicions similars els ànims puguen, neixen iniciatives, la sensibilització es transmet, i sembla, que a dia d'avui i amb les milers de tragèdies que passen a "La España", les coses estan canviant. Les persones ens estem adonant que una altra realitat comença a ser possible. Potser aquella revetlla social del 15-M va marcar l'inici d'una crida per dir PROU.

Des de la plataforma hem començat els tràmits per demandar a la CAI (Caja de la Inmaculada) perquè no vol eliminar les clàusules terra que ens estan ofegant. El més significatiu d'aquest litigi, és la pèrdua de la por. Traiem el pit! **Si, es pot!**

Si ara la meua iaia m'aconsellés comprar-me un pis, li diria: Iaia ets una somiatruites!

Clara Bosch Cuello
 Fraga

COMARCA DEL

matarranya

INSTITUTO DE ESTUDIOS
 ALTOARAGONESES
 Diputación de Huesca

Diputació de Lleida

INSTITUT
 D'ESTUDIS
 ILERDENCS

Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Generalitat de Catalunya
 Departament
 de la Presidència

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. **Envia'ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a:** tempsdefranja@gmail.com

SUBSCRIU-T'HI

T. 978 85 15 21

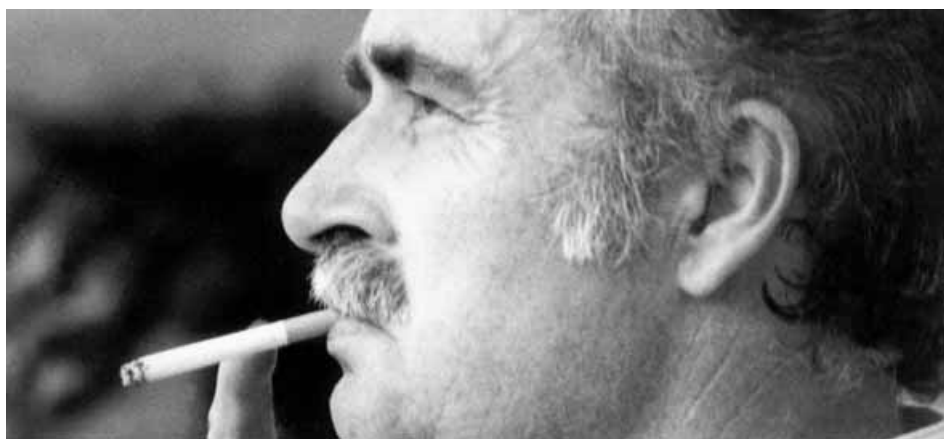
tempsdefranja@gmail.com

Recordem a tots els subscriptors de Temps de Franja que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

Any Desideri Lombarte

Per què s'ha decidit que aquest 2014 siga l'Any Desideri Lombarte, amb la programació d'un seguit d'activitats, publicacions i actes de caràcter divers destinats a procurar ressaltar la figura i les diferents facetes de l'obra de l'escriptor –i la trajectòria de l'activista cultural– més destacat del Matarranya en el segle XX? ¿Ens cal ara l'excusa –el pretext necessari–, de l'efemèride del vint-i-cinquè aniversari de la seua mort per difondre i aprofundir amb profit en l'obra d'un escriptor i activista tan inquiet i important –i vigent!– per a la societat franjolina del segle XXI com Desideri Lombarte? Ens calen excuses per parlar de qui mai no ens ha deixat de parlar? Convindrem que caldre, en un sentit estricte, potser, no caldria. Amb tot, sempre trobarem arreu qui retraurà, no sense un grau d'enteniment força encertat, que de molts autors només se'n parla si s'ensopega amb alguna efemèride que, de una manera o d'una altra, els afecte. Sens dubte que, ben mirat, sovint ni tan sols ens caldrien excuses. Tanmateix, estarem d'acord que les commemoracions en força ocasions poden resultar prou útils, alhora que prou justes. Convindrem que l'arbitrària eventualitat del calendari ens aporta sovint el pretext precís, objectiu, acceptat, per poder atauïllar enrere i així examinar, des de la perspectiva més actual, el llegat que ens han transmès els noms més eminents de la nostra literatura, de la nostra cultura; i, amb una mirada renovada, poder-ho fer amb més efectivitat que cap altre pretext no ens sabria aportar. Així, sense anar gaire lluny, només ens cal pensar en l'Any Espriu que acabem de tancar.

En la commemoració de l'efemèride provocada –l'excusa necessària– pot haver-hi només nostàlgia –fins i tot de caràcter malaltís– i llavors l'esforç de memòria i actualització del llegat rebut, és probable que siga percebut com estèril; o quasi com estèril. O bé pot haver-hi l'esperit contrari. Doncs bé, en el cas del nostre escriptor, de Desideri Lombarte, commemorar l'aniversari de la seua mort ha de ser una manera raonada

de demanar-nos si encara el llegim, si ens paga la pena de rellegir-lo, si continua dient-nos coses amb encert als qui el vam conèixer, si encara ens parla amb prou claredat del present i del futur, si encara el compartim, si cal que ens esforcem per tal de saber transmetre la vigència i la força de la seua obra a les noves generacions; en fi, si encara –en els temps de penúria que ens ha tocat viure– ens impacta l'empremta de la seua obra. Aquest voldríem que fos el sentit últim de l'Any Lombarte que ara s'inicia.

Aquest és, en definitiva, l'objectiu de l'homenatge que, sens dubte, li devem: la lectura i la relectura –íntimes, meditades i compartides– de la seua obra i, alhora, la difusió del conjunt del seu llegat. Perquè no ens convé oblidar, ans al contrari, que el complex bagatge que ens ha arribat d'en Desideri, ha estat del tot cabdal per configurar el vigent moviment cívic en defensa i foment de la llengua i la cultura catalanes a l'Aragó. Sens dubte també es tracta d'un llegat que ha de servir-nos per fornir i enfortir la nostra consciència lingüística i cultural, col·lectiva i individual. Es tracta d'un llegat que el poeta va sabre bastir amb una llengua ancestral i matisada, una llengua popular abocada amb destresa en la descripció

pausada d'una natura rica i plena, una llengua pregonament arrelada en una comunitat estretament lligada, com el mateix poeta, a un territori, a un paisatge i a un passat i un present ben determinats. Es tracta d'un bagatge referencial que el poeta ens exigeix que sapiquem projectar més enllà dels límits de la Il·lucavònia que ell tant va vindicar i que amb tanta intensitat va ajudar a recrear. En fi, estem parlant en tot moment d'un llegat que es troba estretament vinculat a una llengua que, com bé sabia el poeta i com encara, malauradament, sabem viu –mancada de suport institucional– dins de l'Aragó catalanòfon en una permanent precarietat social i, des de l'Aragó oficial i administratiu, en una sistemàtica negació i, alhora, innegable i perversa persecució; una persecució que, ai llas!, en els darrers anys no ha fet altra cosa que intensificar-se.

L'Any Lombarte també té la raó de ser –la necessària raó de ser– com l'homenatge, inevitablement modest –casolà, si es vol–, que malgrat l'escàs o nul suport institucional, ha de servir-nos a tots plegats perquè sapiquem ser dignes hereus de la polièdrica obra i de l'exemple de compromís cívic de Desideri Lombarte i Arrufat (Mas del Molinar –Pena-roja–, 1937- Barcelona, 1989).

“Tinc per a mi que per l'Aragó i la Franja bufaran mals vents, i contra les nostres veus se n'eixecaran atres que, per anar bé, mai haurien de tindre raó.”

Epistolari (1981-1989) p. 80

El Mercat d'Art Fresc a Vall-de-roures

// CARLES SANCHO

El col·lectiu d'artistes del Mataranya Arraïls va presentar a Vall-de-roures el Mercat d'Art Fresc 2013, una bona mostra de l'obra dels creadors plàstics inaugurada el 6 de desembre i que va estar oberta al públic tots els caps de setmana fins el 5 de gener. En esta convocatòria hi van participar set components del

Mercat d'Art
Fresc a Vall-
de-roures
CARLES SANCHO

col·lectiu format per onze membres. Monique Van Rossum, Ersi Marina, Ana Carreras, Mònica Naudín, Sílvia Sanmiquel, Rafa Torralbo i Luz María Montealegre. Artistes que viuen i treballen al Mataranya –Vall-de-roures, Beseit, Fórnoles i Massalió- i que ens van oferir una mostra de les seues últimes

creacions en diferents disciplines: pintura, fotografia, collages, escultures i ferro. La ubicació de l'exposició a Vall-de-roures, a tocar del Pont de Pedra, va ser un gran encert perquè per la capital del Mataranya han passat este inici d'hivern molts visitants coincidint amb la promoció de l'enllumenat nadalenc protagonitzat per Ferrero Rocher. Segons Arraïls "la mostra ofereix obres originals de petit format amb certificat d'autenticitat, tot a preus raonables per afavorir que el públic s'acosti a l'art i s'iniciï al col·leccionisme".

Arraïls ja havia participat en anteriors convocatòries artístiques al Mataranya, així l'hivern passat va inaugurar el Mercat d'Art a Arnes, a la veïna comarca de la Terra Alta, al Centre d'Interpretació de la Mel, Bandera per la Pau en commemoració del Dia Internacional de la Pau el 21 de setembre del 2012 a Vall-de-roures i Arrels, Exposició Col·lectiva, a l'Antiga Fàbrica Noguera a Beseit a l'estiu del 2012. Per a més informació sobre l'entitat i els seus membres podeu consultar la seua pàgina web www.araills.com. La informació que s'ofereix a les exposicions com a la web es pot llegir tant en català com en castellà, qüestió que és d'agrair perquè no totes les entitats matarranyenques respecten la llengua pròpia del territori.

L'ESMOLET

De banderes i religions // Carles Terès

Quan vam ser a Etiòpia a buscar la nostra filla menuda, ens van preguntar quina religió professàvem. La majoria d'habitants d'Addis Abeba són cristians coptes, però hi ha també molts musulmans. Van comentar-nos que el respecte entre els fidels d'ambdues religions és total (de fet Etiòpia exhibeix la seua diversitat cultural i lingüística com un atractiu per al visitant). El que els costava d'entendre era que hi hagués persones que no creguessin en Déu, ja fos Alà o Jahvé.

Això anava rumiant mentre passejava per l'horta del Guadalop, quan vaig veure una bandera espanyola a l'entrada d'una finca. Fa uns anys era més normal trobar-se'n d'aragoneses, però a mida que el record del *Generalísimo* s'ha anat florint sota la llosa del Valle de los Caídos, ha ressorgit sense complexos el nacionalisme espanyol. Sempre és bo que la gent demostrï el que pensa, com se sent. La comparació amb la convivència

de les dues religions a Etiòpia m'ha dut al terreny dels nacionalismes —que, en certa manera, configuren una mena de religió. I he pensat que allò més normal fóra que els que pengen banderes 'rojigualdes' fossin els que millor entenguessin els que en pengen d'estelades. I viceversa. Al capdavant, tots dos col·lectius estan units per la 'fe': la fe en la nació. Que tenen interessos divergents? Alà o Jahvé? Espanya o Catalunya? Si ho mirem fredament, és un detall menor: els dos tenen el mateix sentiment de pertinença i el desig d'exterioritzar-lo. Mirat així, semblen condemnats a entendre's.

En arribar a casa faig un repàs a diversos mitjans de comunicació, de Madrid, de Saragossa i de Barcelona. Està clar que el meu raonament no es correspon amb la realitat. Em preparo un cafè mentre una sospita s'apodera de mi. Sóc un extraterrestre?

Els primers Premis Llibreria Serret 2014

// CARLES SANCHO

La Llibreria Serret de Vall-de-roures, tal com va avançar el seu propietari Octavi el passat estiu amb motiu del trentè aniversari de la seua formació, ha programat els seus primers premis literaris de narrativa rural que constaran de quatre modalitats:

• **Premi de Narrativa i Assaig Rural en llengua catalana.** Guardó per a obres inèdites centrades en el món rural d'avui –territori, paisatge o personatges– i els reptes que haurà d'afrontar la societat agrària en el nou mil·lenni. La dotació del premi serà de 1500 euros aportada pel Museu de la Vida Rural i la publicació de l'obra correrà a càrrec de l'Editorial Barcino.

• **Premi de Narrativa i Assaig Rural en llengua castellana.** La temàtica serà la mateixa que l'anterior guardó però amb obres escrites en castellà. La dotació també serà de 1500 € aportada per la Masia de Roures S. L. i la publicació anirà a càrrec de l'Editorial Prames.

• **Premi de Narrativa i Assaig Rural en llengua aragonesa.** La temàtica serà la mateixa que els anteriors guardons però amb obres escrites en aragonès. Dotat amb 500€ aportats per l'agrupació empresarial # 3 Territoris (Terra Alta, Morella i Matarranya). Ho publicarà l'Editorial Prames.

• **Premi al millor Àlbum Il·lustrat Infantil Rural en català, castellà o anglès.** Les obres presentades també hauran de ser inèdites i la temàtica

El llibreter Octavi Serret, a la seua llibreria VICENTSANZ. WORDPRESS.COM

la mateixa que en els anteriors guardons. La dotació serà de 1500 € aportats també per l'agrupació empresarial # 3 Territoris. La publicació de l'obra guanyadora correrà a càrrec de l'Editorial Juventud.

Com a membres dels jurats Octavi té la conformitat de molts dels editors i escriptors que regularment visiten la llibreria vall-de-rourenca per presentar, participar en tertúlies

literàries i signar els seus llibres, principalment durant els caps de setmana.

Els interessats en participar-hi hauran de lliurar els seus originals abans del 23 d'abril festivitats de Sant Jordi i el 30 d'agost a Vall-de-roures els diferents jurats atorgaran els guardons. El català, l'aragonès i el castellà tenen especial presència en el certamen matarranyenc perquè són les tres llengües pròpies del territori aragonès. Els Premis Serret, segons l'Octavi, ànima del projecte, es preveu que tinguin una molt llarga continuïtat.

El concurs literari de la Llibreria Serret serà lliurat en una gran convocatòria cultural prevista a finals del mes d'agost d'este mateix any

2014. La concessió dels guardons es farà a Vall-de-roures però, a més, també hi haurà un certamen poètic a Beseit i un recorregut literari per la veïna comarca de la Terra Alta. I és que els premis pretenen implicar els tres territoris de parla comuna –Aragó, Catalunya i País Valencià– perquè la Llibreria Serret està especialitzada precisament en bibliografia del territori.

VANITATS VANITATIS

El Parlament Europeu i les llengües amenaçades (I) // Vicent de Melchor

La Resolució [2013/2007(INI) || P7_TA(2013)0350] del Parlament Europeu, de l'11 de setembre del 2013, sobre les llengües europees amenaçades de desaparició i la diversitat lingüística a la Unió Europea és la disposició més recent en matèria de llengües europees en perill. A diferència d'altres textos oficials, com la Constitució Espanyola, la Carta Europea de les Llengües o la II Llei de Llengües d'Aragó, no té força de llei, no preveu controls ni sancions, ni s'incorpora a les legislacions dels Estats. Tanmateix, s'alinea amb altres textos anteriors, i els perfecciona, com el Document de Copenhaguen (1990) i les Recomanacions de la Haia (1996). A més té una força moral incontestable en la mesura que és un text aprovat pel 91 % del Ple del Parlament, l'ú-

nic òrgan de la Unió Europea elegit democràticament per vot directe. La Resolució està estructurada en: 21 fonaments de Dret de naturalesa lingüística, 23 consideracions i 37 peticions o recomanacions als òrgans de la Unió, Els Estats i Regions, i els Parlaments estatals. El Projecte va ser aprovat pels 30 membres de la Comissió de Cultura i Educació –entre els quals hi havia un membre del PP i un del PSOE– i va ser referendat per amplíssima majoria del Ple (645 vots afirmatius, 29 abstencions i 26 vots negatius). En tant que disposició emanada de l'òrgan de representació popular de la UE, pot ser adduïda davant dels Tribunals en cas de necessitat. En la pròxima entrega donarem alguns exemples d'aquestes recomanacions. (Continuarà.)

EDMON GIMENO FONT

Fill de calaceitans i supervivent de tres camps de concentració nazis

// JAVIER ORTEGA

Edmon Gimeno Font
E-NOTICIES

Edmon Gimeno Font va sobreviure a tres camps de concentració nazis a Alemanya: Buchenwald, Mittelbau Dora i Bergen Belsen. Tenia el número 46.631 i en alguna ocasió va recordar que en el camp d'extermini «la mort era la nostra companya, hi era sempre. Ens van convertir en purs autòmats del dolor». «Mai hauria pensat que l'home pogués fer una cosa així amb l'home. Allà no hi havia lloc ni per a l'esperança ni per a la compassió».

L'Amical de Mauthausen, entitat de la qual era soci fundador i un dels principals activistes, va publicar el 2007 les seves memòries, escrites en col·laboració amb la seva germana Glòria, titulades *Buchenwald, Dora, Bergen-Belsen. Vivències d'un deportat*.

Fill d'aragonesos de la localitat de Calaceit, va nàixer a Caseres, la veïna

vila de la província de Tarragona on el seu pare exercia de secretari a l'Ajuntament, i va morir a l'hospital de Móra d'Ebre, on havia passat part de la seua adolescència, el passat 3 de gener.

Edmon Gimeno tenia 15 anys quan les tropes franquistes, després d'ocupar Alcanyís i Casp, van arribar a Móra d'Ebre on estudiava el batxillerat. Edmon i la seua família van fugir d'allà i s'establiren al Papiol (Barcelona).

Al febrer de 1939 va creuar la frontera amb el seu pare i, després de passar pel camp de Saint Cyprien, es van poder escapar.

Al desembre de 1943, Edmon va ser detingut per la Gestapo en un tren quan s'havien escapat del nord de França on havien estat traslladats per a treballar al Mur de l'Atlàntic.

Després d'estar en diverses presons franceses, el 27 gener 1944 va arribar a Buchenwald. Més tard va ser traslladat a Dora, on els alemanys construïen les V-2 i finalment a Bergen-Belsen, on va sobreviure fins a l'arribada dels britànics, el 15 d'abril de 1945. Amb un salconduit va arribar fins a París on el seu pare va ser incapaç de reconèixer-lo, doncs semblava un sac d'ossos.

Llicenciat en Geografia per la Uni-

versitat de Montpeller, va tornar a Espanya en 1951 i es va instal·lar al seu poble natal. Mai va perdonar a les autoritats franquistes que expulsessin de nou al seu pare, després de totes les vicissituds viscudes.

Home de notable cultura, Edmon Gimeno va col·laborar amb l'editorial Salvat fins a la seva jubilació. El 2010, junt amb altres supervivents aragonesos com Luis González, José Egea, José Alcubierre, Francisco Bernal i Jesús Tello, va rebre un homenatge dins del programa Amarga Memòria, impulsat pel Govern d'Aragó.

Tan sols fa uns mesos, va participar al Parlament de Catalunya en la commemoració del Dia de l'Holocaust. Era freqüent la seva presència en instituts d'ensenyament mitjà d'Aragó i Catalunya per explicar als més joves la seva experiència en els camps d'extermini. Sobre això en una ocasió va confessar: «Jo vaig estar a punt de passar pel patíbul moltes vegades. Com resistia? T'agafes a la vida i penses en la família... però tampoc molt, perquè si pensaves massa et desesperaves... Crec que vaig sortir d'allà per pura casualitat. Però un no s'acostuma mai a veure com els kapos assotaven i mataven nens de 8 anys, o els mars de morts als teus peus. Llavors era jove i fort, però no pesava ni 40 quilos».

L'ARGADELL

Llaor de xeixa // Juli Micolau

Avui si escric una mica és pel deute permanent que tinc amb les influències desiderianes que, a flor de pell, des de ben jove-net, aconseguiren empeltar-me d'una manera decisiva.

A la pàg. 414 del llibre *Epistolari de Desideri Lombarte (1981-1989)* apareix una carta oberta dirigida al periòdic *La Comarca* –per part del nostre escriptor– que val la pena tornar a reproduir, encara que només siguin uns fragments, per a poder sentir el seu alè etern. Diu: «*Comarcans, no hem de renunciar per cap preu, ni per res del món, a la llengua dels nostres majors. Qui de nates deixaria caure i desaparèixer l'Ermita de la Mare de Déu de Montserrat de Fórnols, la de la Font de Pena-roja, o l'Església i l'Ajuntament de Vall-de-roures, o l'Ajuntament de La Freixneda, o les Esglésies de Calaceit o de Queretes, o l'Ajuntament i el Castell d'Alcanyís? Ningú, ningú de nates. Més antiga*

és i més viva està la nostra llengua que alguns d'eixos monuments...»

Enguany farà 25 anys va fondre's l'home que va despertar-nos les emocions necessàries per estimar la llengua i valorar-la com cal. Llegir a Desideri Lombarte Arrufat (1937-1989) donarà sempre un impuls vital. El poeta, narrador, dramaturg, articulista, historiador, indagador d'onomàstica, en definitiva, estudiós, va sacsejar –i sacseja– la consciència de moltíssima gent, anant al rescat de les rails i de la memòria col·lectiva, creant, així, el revulsiu per continuar el seu exemple, transcendent a casa nostra. Les seues aportacions humanístiques són per a reconèixer-nos-hi. Sense cap dubte, Desideri Lombarte ha estat, està i estarà en el cor i en el record permanent de tots els matarranyencs de bé. Sí, ha sigut i és el nostre Gran Mestre.

José M. Becana visita l'IES Bajo Cinca

// REDACCIÓ

El senador José María Becana ha plantejat, en una jornada de treball amb alumnes de FP de l'IES Bajo Cinca de Fraga, la necessitat de reformar el Senat.

Amb aquesta jornada es tanca un cicle de trobades que s'obria amb la visita de l'eurodiputada Inés Ayala, i que tenia per objecte conèixer el funcionament de les diferents institucions, europees i espanyoles, com a complement als conceptes tractats a classe.

El senador fragatí ha recordat que la forma de govern de l'Estat és una democràcia representativa i que els càrrecs electes "no són els més llestos, són els elegits pels ciutadans i prenen decisions en nom seu durant un període de temps, una legislatura". Per tant, afegia, "gestionar la confiança que han dipositat en mi els ciutadans que em van votar, i explico què estic fent amb el seu vot".

S'ha referit al funcionament de la Cambra alta defensant la seva continuïtat i la seva utilitat "si es busca un model descentralitzat", encara que incidint en la necessitat que es dugui a terme una reforma perquè el Senat, realment, "compleixi amb la seva funció de cambra de representació territorial i de segona lectura" sobre les qüestions que trasllada al Congrés. S'ha referit al fet que, independentment de la població, totes les províncies tenen la mateixa representació, quatre senadors, però ha afirmat que "també hauria de canviar com són elegits aquests diputats, el sistema electoral".

Becana ha detallat les tasques que realitza com a senador, ha abordat algunes de les qüestions que ha tractat relacionades amb el Baix Cinca i s'ha referit als processos d'aprovació de legislació en què intervé el Senat. A més ha insistit que si el Senat aprova una moció el Govern té l'obligació de complir l'acordat, "tot i que amb la distribució actual és complicat".

A preguntes dels alumnes ha parlat de la Llei Orgànica per a la Millora de la Qualitat Educativa, la

José María Becana a l'IES Baix Cinca
REDACCIÓ

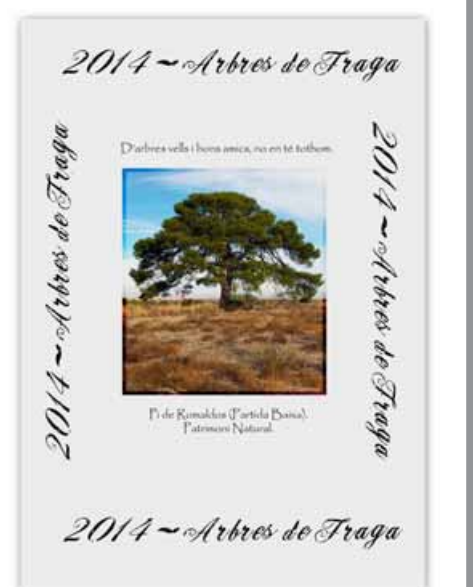
neguda com a Llei Wert, de la qual ha dit que "la majoria va impedir el seu debat al Senat", a la reforma de la Llei de l'avortament, que encara no és un avantprojecte de llei i que "no és necessària", a la reforma de l'Administració local, moment en què ha recordat que el 5% dels 8.000 municipis espanyols "acumulen la meitat del dèficit públic" i al desdoblament de la N-II entre Fraga i Alfajarín, del qual considera "haurien de sospesar altres opcions orien-

tades a solucionar dos problemes existents", la pèrdua d'usuaris de l'autopista AP-2 i la impossibilitat de dur a terme grans inversions.

José María Becana és, des de maig de 2008, senador per la província d'Osca i portaveu del Grup Parlamentari Socialista a la Comissió General de Comunitats Autònomes. Ha estat diputat de les Corts d'Aragó des de 1992 fins a maig de 2004 i diputat al Congrés entre 2004 i 2008.

Calendari 2014 Arbres de Fraga

"Des de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca us presentem el calendari per l'any 2014 amb el tema *Arbres de Fraga*: un repàs dels arbres que podem trobar als parcs i places del nostre poble i de les seues característiques principals. Seguint en la nostra línia de defensa i divulgació del nostre patrimoni, aquest any hem volgut dedicar-lo a un altre aspecte, el natural. Cada mes es dedica a un arbre i està acompanyat d'un poema. El podeu trobar als punts de venda habituals."

Vil·la Fortunatus, protagonista del Betlem de Fraga

// CARMÉ MESSEGUER

Maqueta del betlem amb Vil·la Fortunatus
CARMÉ MESSEGUER

Enguany, l'Associació Belenista de Fraga va triar com a motiu central del betlem que elabora cada Nadal la vil·la romana que es troba en el terme de Fraga, en una terrassa que mira al Cinca en la carretera que va de Fraga a Saidí. Per portar a terme la recreació es va comptar amb l'assessorament de l'arqueòleg Francesc Tusset, responsable de l'excavació del jaciment en les campanyes més recents.

La maqueta, d'aproximadament 10 m², tenia com a protagonista

principal Vil·la Fortunatus i la basílica paleocristiana que inclou el jaciment, que acollia el naixement; a més, en la part posterior s'hi van recrear unes termes. No hi van faltar el caganer i fins i tot un pixaner que la canalla s'esforçava a localitzar. La construcció, feta de porexpan i poliuretà, estava il·luminada i fins i tot animada per algunes peces articulades, els esquelets que es van trobar en els sarcòfags enterrats al voltant de la basílica. Les figuretes hi són fetes de fang i la decoració

inclou materials naturals. Completaven la decoració del local diverses peces artístiques rèplica de les trobades en el jaciment, com la del déu Atis, cedida per l'IEBC per a l'exposició.

Amb gran afluència de visitants, el betlem ha estat exposat, com cada any, en el celler de Ca Cabrera de Fraga. En la seua elaboració hi ha intervingut la quinzena de membres de l'Associació Belenista, entre els quals es compten fusters, llauers, electricistes, pintors,... A banda de la documentació prèvia, les feines artesanals pròpiament dites comencen al setembre, per poder inaugurar l'exposició al Nadal. L'Associació Belenista de Fraga compta amb una trajectòria de trenta anys i en anteriors edicions s'han recreat diferents paisatges, entre els quals la memòria del públic destaca l'ocasió en què les ruïnes de Petra van acollir el naixement o en què es van reproduir carrers, vestits i oficis tradicionals.

Des de l'Associació Belenista també s'impulsa la creació de diorames que recreen racons de la Fraga antiga i que potser aviat s'exposaran conjuntament al públic.

Lo poble de Saidí desafià la boira i pujà a l'ermita de Sant Antoni

// FELIP BERENGUER

Com cada any, les festes d'hivern a Saidí, com altres pobles de la comarca per Sant Antoni, com a Torrent, foren dies d'alifares compartides a l'entorn de les fogueres, balls, activitats a l'aire lliure i mescles de rituals religiosos i pagans amb gran sabor popular.

La nit del dia 16, va ser a Saidí dia de sopar popular (pa amb llonganissa i sardina) que cadascú se l'escalfava al foc de les fogueres organitzades per l'Ajuntament i la comissió de festes.

Al dia següent, a les onze, tres carrosses, la dels "quintos", la de la comissió de festes i la dels xiquets i xi-

quetes muntada per gent de l'AMPA de l'escola, van anar pujant carretera amunt fins a l'ermita, restaurada amb molt bon gust fa un parell d'anys, seguides d'uns centenars de persones. Un cop a dalt, la gent més o menys gran recordava quan se pujava amb les cavalleries i els carros engalanats, junt amb un munt d'animals, des de rucs a tossinos, per a beneir. Després d'acabada la missa, repartiments de pa beneit, a tramunt dits *bollos*.

La resta dels dies de festa transcorregué amb balls, a càrrec de les orquestres Saturno, F&F Boulevard, i altres; carreres de Moto-

Pujada a l'ermita de Sant Antoni
ALBERT SERÉS

cross; concursos de tir al plat; un partit de futbol (Saidí vs. Penya Fragatina) i sopars, berenars, i xocolates populars. Bon profit a tots.

Espriu: "He mirat aquesta terra"

// BERENGUER DE MUSSOTS

Tot i haver deixat enrere l'any 2013 i, per tant, haver acabat oficialment la celebració de l'Any Espriu 2013, durant el primer trimestre d'aquest 2014 acabat d'estrenar encara tindrem l'oportunitat d'assistir a diferents activitats que hi tenen relació directa. Sense anar més lluny, el passat dissabte 11 de gener, una trentena llarga de membres de les associacions culturals agrupades en la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana vam poder gaudir d'una visita, comentada pel comissari general de l'Any Espriu, Xavier Bru de Sala, de l'exposició *Espriu. He mirat aquesta terra*, exposició central de l'Any Espriu instal·lada, del 30 d'octubre al 24 d'aquest mes de febrer, al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona i que desenvolupa un recorregut per la trajectòria vital i creativa de l'escriptor i mostra la importància de la seua figura en la cultura catalana i la riquesa i la complexitat de la seua obra. Aborda diferents aspectes de la seua biografia, del seu univers literari, de la seua trajectò-

ria d'escriptor i de la repercussió pública de la seua obra des d'una triple perspectiva: el món mític i simbòlic, la transcendència social de la seua poesia i el seu teatre, i l'actualitat de la seua visió crítica.

En fi, es tracta d'una visita del tot recomanable ara que encara –ai llas! per pocs dies– som a temps per endinsar-nos visualment en la trajectò-

Exposició
Espriu. He mirat aquesta terra
EL PAÍS

ria vital i creativa d'un dels grans escriptors catalans –n'hi ha qui opina que el més important– del segle XX, que ha sabut projectar més enllà de les nostres fronteres la força d'una densa producció literària polièdrica, fonamentada en un imaginari personalíssim i col·lectiu alhora, i amb un ric ventall d'aproximacions possibles.

ESTAMPES RIBERENQUES

Un bisbe vermell en terra de *fazendeiros* // Quim Gibert

Tot d'una el sacerdot i el barquer divisen que un cadàver sura en el riu. El religiós fa indicacions per atansar la barqueta cap el cos inert. I, entre tots dos, el puguen a bord. De seguida es dirigeixen a tot drap cap a São Felix de Araguaia, allà on el sacerdot té la prelatura. Una vegada a lloc, el mossèn se'l carrega a l'esquena, malgrat la pesantor d'un cos inflat, que per moments li fa perdre l'equilibri. Davant la mirada expectant dels veïns, el tragarà des de la riba fins el cementiri per donar-li una digna sepultura. És un dels instants més punyents de la minisèrie *Descalç sobre la terra vermella*, una coproducció catalanobrasileira, sobre els primers anys de Dom Pedro Casaldàliga (Balsareny, 1928) al Mato Grosso. Dimecres 10-7-13, la comunitat catalana de São Paulo va tenir l'ocasió, amb la presència de l'honorable Artur Mas, de visita oficial al Brasil, de seguir el primer dels dos capítols que TV3 programarà aquest febrer.

Quan el 1968, l'aleshores pare Casaldàliga començarà voluntàriament una nova vida, amb 40 anys, en aquest preciós cul de món, ensopegarà amb la malària infantil, amb els crims impunes contra els *Sem Terra*, la pobresa més absoluta dels camperols, el caciquisme de la dictadura... La barbàrie serà justament allò que obligarà a bona part dels protagonistes a evolucionar psicològicament. "Les seves festes són una

ofensa per a nosaltres (...) aconseguirem que sentin vergonya de ser rics", amb unes paraules semblants s'expressarà el de Balsareny, referint-se als terratinents i alts càrrecs del govern de la regió, en una missa local. L'impacte d'aquesta i altres afirmacions, s'allunyan de la neutralitat inicial, en la qual va provar de moure's, per posicionar-se decididament envers els desfavorits. En paral·lel, aprèn a vincular-se humilment amb els indígenes.

Edmilson és un dels *posseiros* que planta cara als pistolers del principal *fazendeiro* de l'indret (una fazenda pot ser tan extensa com Catalunya), que coincideix amb la prelatura en la qual ha estat destinat Casaldàliga. El desafiament d'Edmilson li costarà la vida: morirà assassinat a l'església de São Felix de Araguaia. El de Balsareny en serà testimoni. La sang que brollarà arran de la ferida mortal serà considerable i espessa. Casaldàliga s'esforçarà per netejar-la personalment del terra (un cop enterrades les despulles). Com que comença a fer-se tard, el seminarista que l'acompanya, li suggereix de deixar la feina per demà. El de Balsareny s'hi negarà en rodó: s'estimarà més, abans d'anar a descansar, deixar-ho tot endreçat per tal de poder recomençar. Una de les nombroses metàfores de la versió cinematogràfica de *Descalç sobre la terra vermella*.

JOAN PERUGA, PROFESSOR I ESCRIPTOR

Retorn al Matarranya

// MERXE LLOP

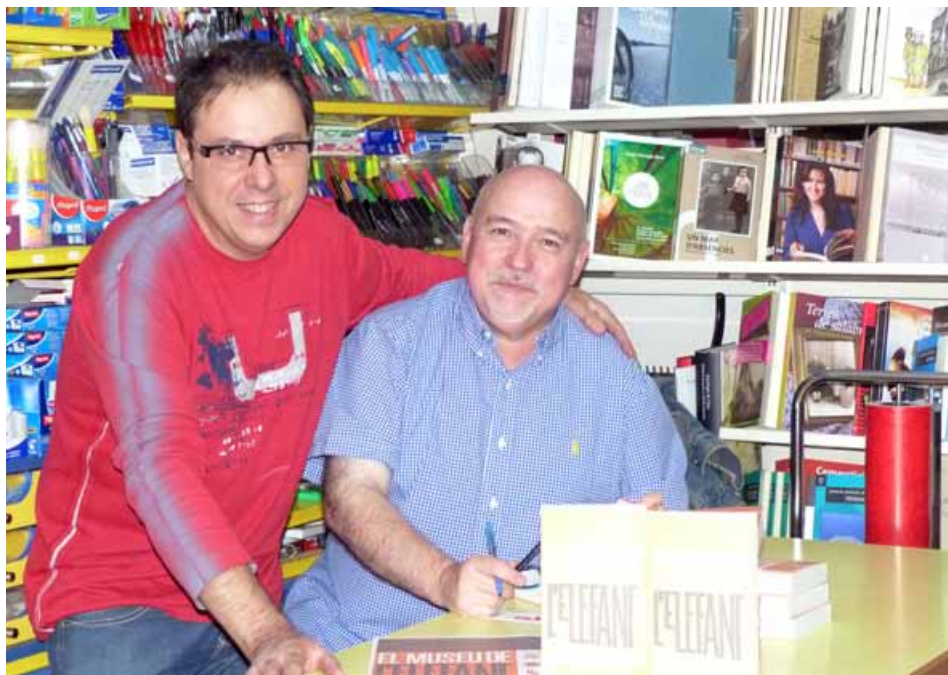
Nascut a Santalecina (Osca) l'any 1954. Llicenciat en Història Contemporània per la Universitat Autònoma de Barcelona.

Col·laborador habitual de la premsa andorrana. Va ser durant quatre anys, membre del Comitè Director de l'Institut d'Estudis Andorrans.

Va presidir durant tres anys la Comissió Nacional Andorrana per a la UNESCO.

És president del col·lectiu cultural Portella i primer director de la revista *Portella Andorra Lletres Arts*.

L'any 1997 va guanyar el premi Fiter i Rossell de novel·la amb *Últim estiu a Ordino*.

Joan Peruga i Octavi Serret a la Llibreria Serret
ANGELS XANDRI

Pregunta. *Vostè és un aragonès que fa molts anys viu a Andorra. Quina trajectòria vital i professional ha recorregut fins ara?*

Resposta. Vaig estudiar Història Contemporània a Barcelona. Tenia un company de carrera (i bon amic) d'Andorra i, en acabar, mentre preparava oposicions, em va convidar a pujar al Principat. Els primers viatges a Andorra, i concretament a la vall d'Ordino, d'on era el meu amic, em van deixar molt marcat. Era com un viatge a un país de somni. Va sorgir la possibilitat de fer substitucions de professor i després vaig obtenir una plaça fixa en el sistema educatiu andorrà. Vaig conèixer la Pilar, la meua dona, que havia nascut a Andorra, encara que els seus pares tenien també origen aragonès, del Matarranya. A poc a poc, aquelles muntanyes s'anaven convertint en la meua casa, al mateix temps que s'allunyava la idea de tornar a Catalunya o Aragó.

Només un moment va semblar que canviava el destí i precisament per donar classes de català en un institut de la Franja. Penso que era l'any 1984 i jo, que m'havia tret el títol de mestre de català, vaig fer una sol·li-

cidat a la DGA. Em van reclamar de manera urgent per començar les classes, via l'Institut Espanyol d'Andorra on treballava, però jo estava desaparegut (aleshores no hi havia mòbils). M'acabava de casar, tenia un permís llarg i amb la Pilar vam fer un viatge per terres paradisiàques, amagades del món... estàvem al Matarranya! En tornar, ja havíem donat la plaça a un altre professor. **P.** *Què destacaria d'aquella Andorra on vostè va arribar i que sovint la gent només coneixia com un carrer ple de botigues?*

R. Andorra, ja ho he dit, impressionava a algú que arribava de la ciutat i de la Espanya del final del franquisme i dels primers anys de la transició. Impressionava la seva natura esplèndida, aclaparadora. El dinamisme d'una societat en transformació: fronterera, diversa, oberta, lliure... Les enormes possibilitats de descobrir, en alguns aspectes, una terra quasi verge, una terra ignota. Em refereixo, per exemple, al camp de la investigació històrica. S'havia treballat molt la història medieval, en relació als Pariatges i als processos d'infeudació; en canvi, hi havia molta feina a fer en pe-

ríodes del segle XVIII, XIX i XX. A la primera oportunitat, m'hi vaig posar de ple. En equip o de manera individual, vaig treballar durant anys la incidència de les Guerres Carlines a Andorra i a les comarques veïnes, les transformacions de l'economia i la societat de muntanya; l'arribada dels viatgers romàntics i de l'excursionisme català...

Aquestes eren, i encara ho són, les llums del petit país. Les ombres són comunes als territoris i societats que experimenten evolucions molt, massa, ràpides. Vas veient en directe com es transformen, i sovint es destrueixen, els paisatges que has après a estimar o com canvia l'urbanisme i els teus punts de referència quotidiana. Vaig viure durant anys al barri del Pui d'Andorra la Vella i quasi sempre hi havia obres, com a la resta del país. Ara, quan hi torno, em costa reconèixer alguns racons. L'andorrana és una societat que ha rebut una gran immigració, des dels refugiats de les guerres, fins als treballadors que han fet possible l'anomenat miracle andorrà. No és estrany que sigui una societat amb desequilibris econòmics i socials, una mica invertebrada, i que no

tothom trobi la manera d'adaptar-s'hi.

P. *Vostè és professor a l'etapa de secundària; ens pot parlar de l'ensenyament actual en comparació amb els seus inicis?*

R. Quasi tota la meva experiència com a docent s'ha desenvolupat a Andorra. Aquí tenim una estructura educativa força singular, amb la presència de tres sistemes educatius: l'escola francesa, l'escola espanyola i l'escola andorrana. Els sistemes francès i espanyol van nàixer fa més d'un segle en el marc de la lluita dels dos coprínceps (el president de la República Francesa i el bisbe d'Urgell) per guanyar presència i poder a Andorra, conscients que dominar l'educació era una eina (quasi una arma) fonamental.

L'escola andorrana és molt més recent. Neix en el procés de creació d'Andorra com a Estat de Dret Internacional que culminarà en la constitució de l'any 1993. Era impensable vertebrar unes institucions pròpies i modernes, independents dels coprínceps, i alhora mantenir l'educació en mans dels països veïns. Des del principi, doncs, l'escola andorrana va cercar signes d'identitat propis. Un dels més destacats ha estat la importància capital de les llengües. Es va adoptar un trilingüisme (català, castellà i francès) i s'introduïa ben d'hora l'anglès. Es buscaven propostes pedagògiques avançades: des del Montessori al constructivisme i l'escola activa i participativa. Es van contractar els pedagogs que en aquells moments destacaven a Catalunya i a Espanya: Cèsar Coll, Antoni Zabala... S'hi van destinar molts recursos, il·lusions, dedicació per part d'equips directius i professors i molta implicació dels pares i mares... Ha estat força interessant participar en tot aquest procés. El resultat jo el qualificaria de notable.

Però en educació, com en altres camps, és imprescindible no perdre la empenta inicial: cal innovar (ara sobretot en tot allò que té a veure amb les noves tecnologies) i mantenir les inversions econòmiques, mirar les il·lusions dels docents i de tota la comunitat educativa, evitar els cops de timó i els moviments

pendulars que tant sovintegen... I no és gens fàcil. Aquest és el gran rept actual de l'educació a Andorra, sobretot de l'escola andorrana.

P. A Andorra desenvolupa una important tasca cultural, ens en vol parlar?

R. He procurat aprofitar totes les oportunitats que ofereix aquest país, a les quals em referia abans. A més de la investigació històrica, vaig poder assistir i participar en el naixement de la premsa diària. En dècades anteriors, hi havia hagut premsa periòdica (i sovint esporàdica), però va ser durant el procés que portarà a la Constitució, quan va nàixer el Diari d'Andorra (1991) i després ho van fer el Periòdic d'Andorra, Andorra Televisió... He col·laborat en aquests mitjans que oferien una bona plataforma de comunicació. Vaig escriure una columna setmanal al Diari d'Andorra durant més de deu anys i alguns d'aquells articles es

Presentació del llibre *El Museu de l'Elefant a Andorra*
SANDRA VILA

«Una novel·la, a més d'explicar una història, ha d'arribar al lector, ha de transmetre sensacions i emocions.»

van recollir al llibre *Dijous remenats*. L'any 2010, amb uns companys professors i escriptors vam crear el col·lectiu Portella per editar la revista semestral *Portella Andorra Lletres Arts*. Semblava forassenyat fer-ho en aquell moment, però precisament vam pensar que quan la

crisi més començava a colpejar la cultura (també a Andorra ha estat molt tocada), era quan més havíem de reaccionar. Fomentar la capacitat de resiliència, com es diu ara. Portem set números, amb una bona acollida per part dels col·laboradors i dels lectors. I que duri!

P. *La vostra vinculació amb el Mataranya ve de fa molt tems. Ens en pot parlar?*

R. El pare de la meua dona era de

Valljunquera i la seva mare és de la Torre del Comte, on encara hi viu. El meu sogre, el Dr. Lluís Burgués Ejerique, malgrat feia molts anys que exercia de metge a Andorra, retornava sempre que podia al Matarranya, una terra que s'estimava amb passió. Era un plaer veure'l caminar amb entusiasme entre les oliveres, els presseguers i els ametllers de les finques familiars, que engrandia i millorava. La seva il·lusió hagués estat retirar-se en aquesta terra, però una mort prematura va truncar el seu somni. Amb ell, i amb la meua dona, vaig aprendre a estimar també el Matarranya. Hi baixàvem sovint. Aleshores les carreteres eren bastant més dolentes i el viatge des d'Andorra es feia llarg, interminable: arribàvem el divendres quan ja era negra nit. La visió de les oliveres sota la claror selenita de la lluna quan entràvem a la Torre del Comte, compensava amb escreix l'esforç del viatge.

P. Vostè escriu narrativa però en els seus texts manifesta un gran sentit poètic, fins i tot hi ha fragments de la seua obra molt poètics. Quin són els autors que més li han influït en relació amb l'escriptura.

R. Entenc que una novel·la, a més d'explicar una història, ha d'arribar al lector, ha de transmetre sensacions i emocions. Això no sempre és fàcil d'aconseguir, té a veure amb la llengua, amb el ritme, amb les imatges, amb la capacitat per donar vida (una mena d'*élan vital*) als personatges...

Per escriure, aprofites molt les teves experiències i les lectures, que es converteixen en un sòl fèrtil del qual broten les idees. He llegit molt i de manera bastant anàrquica. He llegit a bastants dels autors més o menys clàssics. I diria que he llegit també de manera obsessiva quan he anat descobrint diferents autors. Em va passar, per exemple, quan estudiava a Barcelona i cercava pels barris els personatges de Marsé. Amb el Jesús Moncada, l'obra del qual vaig llegir i rellegir i en la qual pensava sempre en arribar a Ascó, camí del Matarranya, i veure l'Ebre. Em va passar quan en un viatge a Galícia vaig comprar el primer llibre que havia publicat un tal Manuel Rivas, al qual després ja he llegit sempre. O amb els italians Baricco, Stuparich i Erri de Luca. O quan vaig rellegir les novel·les de la Josefina Aldecoa per ajudar-me a crear el personatge femení de la Sumpta, escrit en primera persona.

P. La darrera obra presentada a Calaceit; *El museu de l'elefant*, és una invitació a recórrer els camins d'Andorra i visitar la casa de la nissaga dels Areny-Plandolit. D'on li surt la motivació per endinsar-se en una aventura com aquesta.

R. A mitjans dels anys noranta, em van encomanar un estudi sobre la família Areny-Plandolit d'Ordino. Havia estat la casa més important del país, amb moltes terres, ramats, fargues i d'on havien sortit durant segles les principals autoritats del país, fins que va començar la deca-

Presentació a Calaceit de *El Museu de l'elefant*
ANGELS XANDRI

dència (ara la casa perduda convertida en un museu). Perdudes entre un mar de documents, vaig trobar unes caixes que contenien la correspondència privada familiar. I allí, en aquelles cartes, vaig descobrir la Sumpta d'Areny-Plandolit, una noia de la qual em vaig enamorar i que em va subjugar fins a arrossegarme a escriure *Últim estiu a Ordino*. La gran acceptació que, per a la meua sorpresa, va tenir la novel·la em va animar a seguir en el camp de la ficció. I encara hi sóc. *El museu de l'elefant* tanca el díptic sobre la família amb la història del germà petit de la Sumpta, el Pau Xavier, que va ser metge, il·lusionista, taxidermista... entre moltes altres coses.

P. El protagonista és un home molt especial. Hi ha alguna semblança entre vostè i el senyor Pau Xavier d'Areny-Plandolit.

R. Diuen que em semblo més al Mariano, l'anarquista aragonès que li fa d'ajudant a la novel·la. Suposo que és inevitable. El Mariano és un personatge que vaig crear a partir de les experiències personals, de petits retalls dels records dels meus oncles que van participar a la Guerra Civil, de les meves lectures sobre temes de l'anarquisme, que em va tenir algun temps molt enganxat.

Però també el Pau Xavier és un personatge que he hagut de crear perquè tenia poques referències fora de les professionals (a penes vaig trobar correspondència privada seva als arxius de la casa). Així és que sóc jo qui decideixo, amb força llibertat,

per on ha d'anar el personatge i, al final, en aquesta decisió suposo que hi ha molt de mi mateix.

P. *Vostè és historiador i això es veu en la documentació tant exhaustiva de molts fets que s'inclouen en l'obra. És difícil escriure ficció i no ficció al mateix temps en una obra?*

R. És evident que a l'hora de crear l'escenari, de fer una ambientació històrica versemblant per a la novel·la, el meu coneixement de l'època em dóna avantatges. Però també és cert que arriba un moment que aquest coneixement es pot convertir en un llast. Has de deixar enlairar-se la novel·la i actuar lliure la imaginació, la ficció. Com s'acostuma a dir, la història et dóna molt arguments, però no té estil.

No renegaré jo de la història, que és la meua professió i m'he passat milers d'hores entaforat per hemeroteques i arxius, però reconec que una novel·la és capaç d'apropar-nos de manera més visual, més entenedora, més completa (i incontestable, perquè sempre pots dir que és ficció) a una situació complexa, a un moment històric transcendental com el viscut per Andorra als anys 30.

P. *A Calaceit, la tarda de la presentació, ens va comunicar unes vivències molt entranyables sobre el poble del Matarranya on va nàixer la mare de la seua dona, ens podria recordar aquelles paraules per acabar?*

R. La presentació de la novel·la a Calaceit va ser molt especial. Una mena de retorn públic a la terra que

havia estat molt important per a nosaltres i de la qual, a causa de la malaltia de la Pilar, havíem hagut de distanciar-nos. Per això, durant l'acte, vaig recordar un vell article que vaig escriure a la columna setmanal del Diari d'Andorra. Aquest és el fragment de l'article i les sensacions noves que m'inspirava:

“M'estimo aquest paisatge. Pel camí de Sant Joan de la Torre del Comte sento com en cap altre lloc el pas del carro de les estacions i el galop desbocat del cavall que l'arrossega. Ahir, quan passejava cap a l'ermita, feia un capvespre xafogós d'estiu, les olives eren quasi invisibles, com el cap d'una agulla, i avui ja les toco botides, amb la pell tibant a punt d'escalar, perles negres i brillants, orgulloses d'oli. Tots tenim racons especials que ens desperten els sentits. Llocs on lamentar-nos per haver perdut tantes tardes, tants raigs de sol que enfosqueixen els fruits d'aquestes terres retirades, o transformen els colors dels boscos més propers. Llocs que ens conviden a maleir les ocupacions diàries, les cabòries, les malalties i les rutines de la feina... que ens fan perdre els moments de més valor de la vida.”

Ha estat així, hem perdut molts raigs de sol de codony, moltes caminades al capvespre, molts estels, molts moments senzills de valor incalculable, perquè des de l'últim cop que vam estiuajar a la Torre, en comptes de passar uns mesos, com en l'article que us acabo de llegir,

Joan Peruga
TONY LARA

han passat més de deu anys. Però no em queixo, no ens queixem, perquè, en definitiva, allò que és important és que hem tornat. Demà al matí passejarem de nou pel camí de Sant

Joan i sentirem el plaer de retrobar-nos amb el paisatge i amb la gent. Comentarem que us hem trobat també una mica més vells, però amb la mateixa força per collir les olives orgulloses d'oli, per lluitar en favor de la cultura i de la llengua pròpies, per seguir aferats als paisatges incomparables, convençuts que la frontera, les fronteres interiors i exteriors, no són més que accidents posats per, com deia el mestre Sampedro, convertir-se en una invitació a posseir-les i franquejar-les amb absoluta llibertat.”

«Pel camí de Sant Joan de la Torre del Comte sento com en cap altre lloc el pas del carro de les estacions i el galop desbocat del cavall que l'arrossega.»

TOT ENSENYANT LES DENTS

La pluja no sap ploure // Ramon Sistac

Gràcies a les meravelles internàutiques que ens envolten i ja formen part de la nostra vida quotidiana, i gràcies també al fet que sempre sóc l'últim a enviar la meua col·laboració a la revista —cosa de la qual, dit siga de passada, no em sento especialment orgullós— tinc el privilegi avui d'escriure coneixent a la bestreta pràcticament tot el contingut del número present. Sí, ja sé: això és trampa; però ruc seria sinó me n'aprofités. I per això intitulo el present article amb una cita de Raimon: “Al meu país la pluja no sap ploure”. Quan llegireu la pàgina 15 ho entendreu tot.

Ja ho heu fet? L'amic J. Esplugas Trenc hi dóna notícia d'unes activitats, a Alcampell o al Campell (açò ho deixarem per a un altre dia), sobre meteorologia. I, amb la sagacitat que us caracteritza, haureu endevinat que allò que me n'interessa no és pas ben bé ni el temps, ni els meteors, ni la fotografia: és la paraula *pluja* i la seua absència de la parla popular de la Llitera, on se'n sol dir *lo ploure* (“ploure”), si més no per a referir-se a l'aigua

que cau del cel. Una afirmació que matiso. És cert que la paraula s'evita i se substitueix per *lo ploure*, una *ploguda* o, fins i tot (*pecato!*) *la llúvia* o *la pluixa*; així, tal qual, en castellà o en català comú mal pronunciat. Però no és menys cert que també he sentit a gent gran i de parlar prou genuí dir-ne *pluja* (pronunciat “plutxa”). Pel que fa als diccionaris de referència, el Coromines ni en parla, i l'Alcover-Moll recull esta darrera pronúncia a Vilaller, Pont de Suert i Tamarit de Llitera. Sorpren d'entrada, perquè en ribagorçà caldria esperar alguna cosa així com “plluia” (com “truia” per *truja*). Igualment, en pallarès no diuen el previsible “pluia”, sinó alguna cosa així com “plutja”, la qual cosa indicaria una procedència culta o extradiialectal de la paraula.

Pluja i *vent* són paraules usades fins a l'abús en poesia, però a la Llitera i la Ribagorça no se solen utilitzar ni l'una ni l'altra (el poètic *vent* es converteix en l'ordinari *aire*). N'ignoro el perquè, però l'escola hi deu tindre alguna cosa a veure. O serà potser que la Llitera no és terra de poetes?

Conferència de Javier Giralt sobre la llengua catalana a Albelda

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

A la Sala Pi i Sunyer de l'Institut d'Estudis Catalans, el passat dia 12 de desembre, a les 19 hores, Javier Giralt, professor titular de Filologia Catalana del Departament de Lingüística General i Hispànica de la Universidad de Zaragoza, va impartir la conferència "*La llengua catalana en arxius aragonesos: el cas d'Albelda (Llitera) al segle XVI*". Cal dir que el títol de la conferència no era altre que el del llibre que recentment ha publicat Javier Giralt, per tant, el contingut de la conferència el concentrà en un il·lustratiu i entenedor resum del llibre.

En primer lloc va intervenir el filòleg mequinensà, Hèctor Moret, presentant el conferenciant en parlar de la seua activitat professional i dels seus treballs i publicacions.

El llibre de Giralt recull l'estudi dels arxius del protocol del notari d'Albelda de 1541 a 1582. Els documents estudiats corresponen a testaments, capitulacions matrimonials, inventaris i requeriments, fonamentalment. Com a norma general, els escrits de la mà del notari estan en llatí o castellà, cosa lògica perquè el notari seria de Saragossa, però els corresponents als oficials de la notaria, les notes adjuntes d'esborranys i anotacions ens llocs fora de la notaria, normalment ho estan en català. Després de parlar

dels trets dialectals i col·loquials del català d'Albelda dels segle XVI, el resum final de la conferència i del llibre el va fer el propi Giralt així: a) són textos produïts en una àrea perifèrica de l'àmbit catalanoparlant; b) són textos redactats en plena decadència de l'ús oficial

Javier Giralt i Hèctor Moret durant la conferència
JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

del català; c) demostren que a mitjans segle XVI encara s'usava el català escrit en terres aragoneses; i d) demostren que la llengua catalana fou (i és) l'autòctona a la Franja d'Aragó.

Després d'un ampli torn de preguntes va concloure l'acte.

DONES

Winnie Madikizela (Bizana, Sud-àfrica, 1936) // M. Llop

Winnie Madikizela és una dona símbol de la lluita contra l'apartheid. Va pertànyer a la Lliga Femenina del Congrés Nacional Africà, sobretot a la barriada negra de Soweto. Es va casar el 1958 amb Nelson Mandela i, després de l'empresonament del seu marit l'any 1963, va ser obligada a abandonar Johannesburg, va ser confinada dins de casa i li van prohibir reunir-se amb més d'una persona i que el seu nom o imatge apareguessin en qualsevol mitjà de comunicació. Acusada d'actes violents, va passar disset mesos a la presó entre 1969 i 1970, i sis mesos quatre anys després.

Encara que tenia prohibida la seua participació en actes públics, en va fer cas omís, d'aquesta ordre, i va participar en mí-

tings multitudinaris on s'hi aplegaven més de 40.000 persones.

Va recolzar la resistència armada contra el règim blanc i va participar en moltes vagues dels obrers negres. El 1992 es va separar de Nelson Mandela i el 1996 es van divorciar. L'any 1993 fou anomenada presidenta de l'ANC i fou nomenada ministra d'Art, Cultura, Ciència i Tecnologia del primer govern multiracial encapçalat pel seu marit, el 1994; un any després va ser apartada del govern. L'any 2003 va ser sentenciada a la presó a causa d'un frau per un préstec bancari. El 1988 va rebre el Premi de Solidaritat de Bremen. Winnie Madikizela és una dona activista política, solidaria i polèmica; la seua vida ha estat dedicada a la defensa dels drets humans.

«El clima ja no és el que era?» Conferència i exposició fotogràfica a Alcampell

// J. ESPLUGA TRENC

El mes passat es va celebrar el IV Concurs de Fotografia d'Alcambell, com a resultat del qual els dies 4 i 5 de gener es fer una interessant exposició pública amb totes les imatges concursants. El tema del concurs d'enguany era els **fenòmens meteorològics**, cosa que va donar lloc a fotos d'impressionants núvols, violents capvespres, fràgils arcs de sant Martí, amenaçadores tempestes i altres esdeveniments d'esta mena. El premi del públic, consistent en un paraigua de tecnologia avançada, es va atorgar mitjançant votacions de totes les persones que van passar a veure l'exposició, i va anar a parar a **Victòria Sierra Meler**, d'Alcambell, per la seua fotografia titulada 'Foc'. El premi del jurat, consistent en una estació meteorològica, va ser per **Ana Ribera Roc**, d'Altorricó, per la seua fotografia titulada 'Tarde de viento'.

L'exposició fotogràfica va anar acompanyada per una conferència sobre l'evolució del clima a la comarca impartida per **Javier Barés Ripollès**, un meteoròleg local que porta molts anys recopilant dades climàtiques. Va explicar que, a causa de la seua posició geogràfica, la comarca de la Llitera (com les altres de la Franja) es troba al marge dels fluxos dels fronts de boires provinents tant de l'Atlàntic com de la Mediterrània, la qual cosa es tradueix en un clima poc plujós i de temperatures més aviat extremes.

El ponent va comentar també que a la comarca de la Llitera es poden distingir fins a **tres zones climàtiques**: la **zona sud** (Binèfar, Espluga, Vencilló, Altorricó, etc.) caracteritzada per unes temperatures més altes a l'estiu i més baixes a l'hivern, així com per una menor pluviometria i una major intensitat del vent. En canvi, a la **zona nord** (Alins, Calassanç, Peralta, Camporrells, Baells, etc., ja tocant a la Ribagorça) succeeix el contrari, és a dir, les temperatures d'estiu són menors mentre que les d'hivern poden fins i tot

Exposició fotogràfica sobre fenòmens meteorològics
JOSEP ESPLUGA

ser més elevades que les de la zona baixa, principalment perquè no hi arriben les grans boires de la plana de l'Ebre. A més, a la zona nord, les pluges són més freqüents (plou entre 10 i 15 dies més a l'any), però el vent no arriba a velocitats tan altes com a la zona sud. Finalment, la **zona centre** (Sant Esteve, Açanui, Alcambell, Tamarit, Albelda, Castellonroi, etc.) té una posició intermèdia entre les altres dues, tant pel que fa a temperatures com a pluviometria i vent. De mitjana, les diferències de temperatura entre la zona sud i la zona nord pot ser de fins uns 4°C.

Per finalitzar, **Javier Barés** va respondre algunes de les preguntes que els organitzadors de l'acte li van plantejar. Així vam poder saber, per exemple, que l'any 2012 és un dels que ha tingut uns contrastos climàtics més grans, ja que es va assolir la temperatura més alta dels últims anys (el 10 d'agost de 2012 amb 39,4°C) i també la més baixa (el 12 de febrer amb -9,12°C) (són dades referides a Alcambell, fàcilment extrapolables al conjunt de la comarca lliterana, però no a la resta de la Franja). Vam saber també que a la Llitera les gelades solen començar cap a finals de novembre i acabar cap a principis d'abril. Que la quantitat de pluja que cau al cap de l'any ronda els 400 litres/m², i que els mesos amb més pluges solen ser l'a-

bril i el maig, mentre els menys plujosos són febrer, agost i desembre.

Algunes persones es van adreçar al conferenciant per a preguntar-li per què a la comarca no existeix la paraula "**pluja**". Després del desconcert inicial, efectivament, en la discussió tots els presents van coincidir que es tracta d'un terme absent del vocabulari local, i que per referir-se a la pluja s'utilitza l'expressió "**lo plloure**" (és a dir, una preposició verbal en lloc del substantiu de rigor). Ningú no va saber explicar el per què d'esta peculiaritat lèxica.

Per a finalitzar, Javier Barés va dedicar una estona a reflexionar sobre els efectes del **canvi climàtic** en la nostra terra, i va dir que els models meteorològics preveuen que en el futur les temperatures màximes aniran augmentant, tot i que les mínimes no pujaran tant. Per al cas d'Aragó, el seu pronòstic és que en els propers anys farà més calor, no farà menys fred a l'hivern però es reduirà el període de gelades, i se suposa que la (ara ja escassa) pluviometria progressivament disminuirà més.

Tant l'exposició com la conferència van ser organitzats pel **Grup de Recuperació d'Arquitectura Popular d'Alcambell (GRAPA)**, amb el suport de l'Ajuntament d'Alcambell. Més informació sobre aquests actes es pot trobar a: <http://tertuliesalcampell.wordpress.com/>

La dificultat de ser una frontissa

// AGUSTÍ MAS

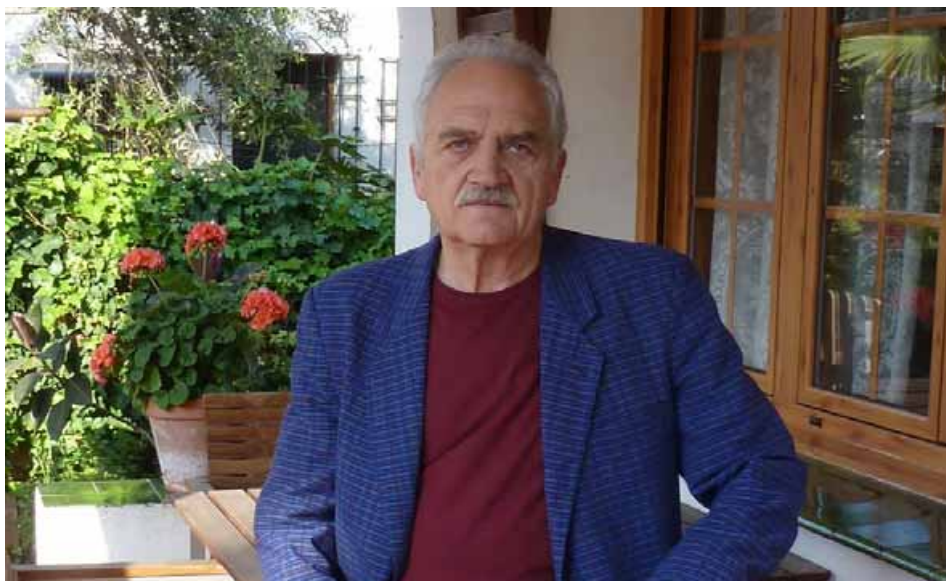
L'Associació Cultural del Matarranya (ASCUMA) se sent menystinguda pel Govern d'Aragó. Li ha deixat a "zero" totes les subvencions i li fa el buit quan convida representants del govern de Catalunya als actes, de cultura i llengua, que organitza. Ho ha explicat el José Miguel Gràcia al programa Estira la llengua!, de Ràdio Nacional d'Andorra, que contextualitza els fets en la situació econòmica i el procés polític obert Catalunya.

Descarregueu l'entrevista a través d'aquest enllaç:

<http://www.andorradifusio.ad/media/entrevista-any-desideri-lombarte>

"Si abans teníem dificultats, ara pot ser que en tinguem una mica més". Així valora José Miguel Gràcia, l'afectació del debat de la sobirania de Catalunya sobre l'activitat cultural en català a la Franja de Ponent, un territori que fa de frontissa. Gràcia, bloguer de referència del territori, ho viu de prop com a portaveu de l'Associació Cultural del Matarranya. Això sí, constata dos fets empírics. El primer: "A tots els actes que hem fet sobre la llengua on han assistit autoritats o algun representant de Catalunya, tots, actes culturals i de la llengua, no hi ha assistit cap representant del Govern d'Aragó". El segon, sobre les subvencions: "Ens les han negat totes; les poques que teníem estan a zero". Això sí, immediatament afegeix: "Això no vol dir que nosaltres no lluitem igual o més".

Tot això, pel que fa al Govern d'Aragó. Perquè Gràcia de seguida recorda que la Diputació de Terol subvenciona l'edició anual d'un llibre de l'entitat en català i que hi ha molt bona relació amb la Comarca del Matarranya i amb "molts alcaldes", sense obviar que la majoria són del Partit Aragonès (PAR) o del Partit Popular (PP), les dues formacions que van impulsar la Llei de llengües de l'Aragó que anomena LAPAO el català. Però a la comarca no tot són flors i violes pel que fa al català. El portaveu de l'ASCUMA s'ha referit a l'aparició de diverses pintades a Vallderoures amb el lema "Yo parlo chapurriau", que és com molts franjolins

José Miguel Gràcia

anomenen el català que parlen. Unes pintades, ja sigui per treure ferro al debat del LAPAO, per desmarcar-se'n o per crear més polèmica. La seva resposta és que "aquest esperit contra el català, de rebuig contra el nom, hi ha estat sempre i ara una miqueta més". I que no s'hi ha de donar gaire importància.

Any Desideri Lombarte

Totes aquestes reflexions han sorgit a propòsit de parlar de l'assemblea extraordinària que l'associació matarranyenca ha fet el 29 de desembre a Calaceit. L'objectiu, fer balanç de l'any 2013 però sobretot, projectar l'acció del 2014. El president va remarcar la voluntat d'estar presents, més que mai, a tots els actes relacionats amb la llengua catalana que es facin arreu dels Països Catalans. Però, per damunt de tot, els esforços se centraran en homenatjar l'escriptor de Pena-roja Desideri Lombarte coincidint amb el 25è aniversari de la seva mort.

José Miguel Gràcia explica que és una figura molt coneguda a la comarca i "més conegut en terres de parla catalana catalanes que a l'Aragó de parla castellana", per bé que l'Institut d'Estudis Terolencs ha finançat la publicació d'algun llibre seu a través de l'ASCUMA. Malgrat que Lombarte va estudiar a Alcanýis (Terol) i als dinou anys es va instal·lar a Bar-

celona, la seva obra mostra un punt de vista molt matarranyenc. De fet, tota la producció literària la concentra en nou anys, a partir de la dècada dels setanta, quan per motius de salut deixa de treballar i comença una vida molt a cavall de la ciutat comtal i el mas Molinar de Pena-Roja. "Lo més important de tot jo crec que és l'obra poètica", destaca Gràcia. Però també va fer teatre, narrativa i investigació.

Per recordar Desideri Lombarte, l'ASCUMA li dedicarà els dos suplementos anuals, *Styli locus*, de la revista *Temps de Franja*, "amb col·laboracions inèdites d'autors del Matarranya"; es presentarà a diferents pobles l'última novel·la que va publicar, *Les aventures del sastre Roc d'Arça*; se li dedicarà la Trobada Cultural del Matarranya del 2014 i es farà a la seva població natal; hi haurà actuacions musicals, lectures d'obres seves en col·laboració amb artistes de la comarca; etc. I la cirereta del pastís seria obtenir els fons suficients per reeditar l'obra, "exhaurida des de fa molt temps", *Ataüllar el món des del Molinar*. I aquí és on l'ASCUMA troba a faltar la complicitat que dèiem al principi, segons José Miguel Gràcia: "El més dolent és que el Govern d'Aragó està tancat a tot i no obtindrem cap solució". Però no es donen per rendits i picaran tantes portes com calgui: la de l'Institut Ramon Muntaner, la de la Comarca del Matarranya, l'Institut d'Estudis Ilerdencs...

Arantxa Capdevila. Comunicació política i novel·la negra

// J.E.T. & L.E.C.

Arantxa Capdevila és d'Alcampell, però com tantes altres persones que van marxar a estudiar a les capitals d'Aragó o de Catalunya, encara cerca la manera de tornar-hi. Tot i això, manté un bon ritme de visites al llarg del cicle anual, cosa que li permet no perdre's cap sessió del Club de Lectura i mantenir una col·laboració activa amb diverses associacions locals (el GRAPA, la Bardissa o la Mula Groga).

L'Arantxa passa el seu temps entre Barcelona (on resideix), Tarragona (on treballa) i Alcampell (on somia i llegeix novel·la negra). Després de llicenciar-se en Ciències de la Informació i d'experimentar en pell pròpia la intensa feina de redactora en alguns diaris catalans (La Mañana, Diari de Tarragona), va decidir orientar la seua activitat professional vers el món acadèmic. Amb una beca de formació d'investigadors va fer un doctorat a la Universitat Pompeu Fabra, on es va iniciar a la docència universitària. Ara fa uns deu anys que es va traslladar a la Universitat Rovira

i Virgili, on actualment és vicedegana de la Facultat de Lletres i responsable dels ensenyaments de Periodisme, de Comunicació Audiovisual i de Publicitat i Relacions Públiques.

A la URV l'Arantxa imparteix classes de Teoria de la Imatge, Retòrica i Comunicació Política, temes sobre els que ha fet una bona sarpada de publicacions. Per exemple, des del 1999, cada vegada que hi ha eleccions autonòmiques coordina un equip de periodistes i politòlegs que analitza la campanya electoral. El darrer informe portava per títol: "La campanya fragmentada" (sobre les eleccions catalanes de 2010); mentre que l'anterior era: "L'espectre del tripartit" (sobre les del 2006), etc. Amb el cicle electoral que mos espera ja deuen estar esmolant les tecles dels ordinadors.

Un dels projectes més recents de l'Arantxa és la co-direcció d'Efecte Lupa, un programa de ràdio que s'emet a 'Canal Litera', la nova emissora on-line que han engegat José

Arantxa Capdevila
J.E.T.

Luis Paricio i Inma Gracia des de Binèfar (www.canallitera.es). Es tracta d'un programa d'anàlisi i reflexió sobre temes dispars, principalment relacionats amb la Llitera i amb la Franja en general. I fet en català, ja que l'Arantxa sempre ha tingut clara la filiació de la seua llengua. Amb freqüència s'indigna per la manca de respecte amb que els governants aragonesos tracten la nostra llengua, però, ingènuament, prefereix ser optimista i pensar que la irresponsabilitat política ja haurà tocat sostre. Deu ser de tant llegir novel·la negra.

U12

Ho tindria vedat // Esteve Betrià

En els darrers anys, durant el mes de desembre m'arriba per correu ordinari (*rara avis*) una nadala de l'Ajuntament de Mequinensa. Es tracta d'unes nades, diguem-ne, institucionals que gairebé sempre contenen una il·lustració d'un paratge de la vila actual i del seu entorn natural més immediat acompanyada d'un text evocatiu sobre la vila vella extret de l'obra narrativa de Jesús Moncada. El text de la nadala d'enguany, encapçalada per un dibuix amb la silueta del castell de Mequinensa, conté un fragment de la narració *Una estampa del segle XVII* aplegada en el recull *Cabòries estivals*, un text que, retallat pels editors de la nadala, diu així: «Sempre que torno a Mequinensa, pujo al castell... Una mirada circular... permet abastar un panorama espectacular... l'Aiguabarreig... Granja d'Escarp, Torrent de Cinca... En dies diàfans, més amunt de Lleida els Pirineus... Montmeneu... la Picarda... el Segre confluència amb l'Ebre... la costa de Faió... terres del Matarranya... Casp... l'altiplà de Monegre,... Quan el crepuscle esfuma el paisatge i començo a baixar sense presa cap a la vila, penso sovint en la teranyina artificial de fronteres administratives que cobreix el territori que acabo d'albirar... i en qui les empra i manipula ara i adés amb histèria inquisitorial per falsejar allò que constitueix les nostres senyes d'identitat, començant per la llengua... l'es-

tranya llengua que s'hi parla des de segles... "el català".»

El que no pot dir el fragment moncadí és que des de fa alguns anys els voltants del castell –el mirador des del qual l'escriptor descriu "un panorama espectacular"– han esdevingut territori vedat a mequinensans i forasters. De sempre, el castell de Mequinensa (o, si ara voleu, d'Endesa, l'empresa hereva de la ENHER i propietària de bona part de la serra del Castell) ha estat vist com un *Das Schloss*, un autèntic castell kafià, que simbolitza el menyspreu dels poderosos sobre la vida dels habitants de la vila (les viles?) que s'estén als seus peus. Aquest menyspreu s'evidencia ara amb més claredat amb els vigilants que impedeixen a mequinensans i forasters exercir el dret consuetudinari d'accedir lliurement a camins i indrets que envolten la fantasiosa edificació –bastida a la fi dels anys cinquanta del segle passat, d'acord amb els nefastos criteris de l'època, a major glòria de l'empresa nacional hidroelèctrica que va fer els pantans de Mequinensa i Riba-roja– que corona la serra que separa la vila vella de la nova.

Certament, Jesús Moncada quan retornava al Poble, així com podia pujava a vagarejar per les fortificacions exteriors i l'entorn del castell que fan de mirador sobre la vila de Mequinensa, tant la vella com la nova, i s'entregava al record. Ara, com qualsevol mequinensà enyoradís o foraster curiós, ho tindria vedat.

Descontaminant el País Valencià

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

Ningú ho pot dubtar, el País Valencià estava contaminat per la llengua catalana, aquesta estranya llengua que els entra pel nord amb ànsies de domini colonitzador. Disculpeu! Disculpeu, si us plau! He dit País Valencià. Ha estat un lapsus, perquè el correcte és dir (pronuncieu la erra final) Comunitat Valenciana. Està a l'Estatut i prou, la història és cosa passada. No hi noteu un afany pancatalanista quan pronuncieu País Valencià? Jo sí.

Després d'un llarg procés judicial i amb moltes quasi milionàries a Acció Cultural del País Valencià, la Generalitat Valenciana va aconseguir tancar les emissions de TV3 —17 de febrer de 2011 a 2/4 de deu del vespre i després de 26 anys—, la qual només es dedicava a desinformar els valencians, maltractant la seua cultura i anorreant la parla valenciana. Us posaré un exemple en forma de pregunta: algú de vosaltres ha escoltat, en alguna ocasió, parlar a TV3 pronunciant les erres finals dels infinitius verbals? Cap ni una, estava

i està prohibit. I una pregunta més: coneixeu d'algun valencià que treballi o hagi treballat a TV3? Està penat.

Continuant amb el procés netejador, la Generalitat Valenciana ha anat reduït subvencions i tancant unitats escolars d'ensenyament en valencià. Realment el que passa que els d'Escola Valenciana diuen que és valencià quan tothom sap que és català. En tot cas tant un com l'altre no serveixen de gran cosa, l'interessant es saber millor el castellà i més anglès. El saber no ocupa lloc, però és preferible saber dos llengües bé que tres malament. Qui pot negar la importància de l'anglès!

No va parar el govern de la Generalitat Valenciana fins que va decidir tancat la RTV Valenciana (canal 9 +radio) —29 de novembre passat, després de 24 anys d'emissió. Eren tan oneroses per a l'erari públic i tan poc necessàries! Eren tan catalanistes!

I ahir li tocà el torn a les emissions de Catalunya Ràdio i Catalunya In-

formació. El govern, també descontaminador, de Rajoy va manar tancar els senyals hertzians dels repetidors propietat d'Acció Cultural del País Valencià sota amenaça de multes milionàries. Tota una mesura terapèutica i prou encertada contra el pancatalanisme i la desinformació dels independentistes dels nord. Les amputacions són l'únic remei contra la gangrena. I encara més: és el pla Rajoy per a Catalunya, estúpids.

Deixeu-me acabar, si més no, amb una frase seriosa: **tot ha estat un genocidi lingüístic.**

NO SOM D'EIXE MÓN

Contradiccions, mancances, evidències // Francesc Ricart

La portada de l'últim *TdeF* és entranyable. El primer pla de Joan F. Mira es deixa mirar i transmet saviesa i una calma gratificant. L'entrevista que li fa Berenguer de Mussots és un regal. En el contingut, el gran intel·lectual i gran escriptor, president d'Acció Cultural del País Valencià, ens aporta criteri i llum sobre el nostre món cultural. Un luxe per a la publicació.

Hi ha una resposta de J. F. Mira que em provoca a fer l'article i a triar el titular. Quan B. de Mussots li demana la percepció de la visita a Calaceit aquest estiu amb motiu de l'acte dedicat als 90 anys de l'escriptor Josep Vallverdú, l'autor de *El tramvia groc* deixa anar: "Hauria d'haver-hi hagut més presència de la gent de Calaceit i comarca (...) amb la sensació que molts veníem de fora, fèiem un acte en què la meitat érem els que havíem vingut de fora, ens n'anàvem d'allà i tot quedava igual".

És una situació constant que arrosseguem i que probablement continuarem arrossegant: els actes culturals, que responen a convocatòries 'de país', sovint no tenen gaire capacitat de convocatòria entre nosaltres i sovint hi acut més gent de fora atrets per la singularitat de la Franja. Els indígenes del lloc no hi van perquè no s'hi senten concernits?, perquè no els interessa? Si les respostes són afirmatives, aleshores la contradicció és flagrant i tenim una mala peça al teler. La man-

cança d'interès o d'al·licient per al ciutadà del territori és notòria tal com diu l'entrevistat i, finalment, constatem l'evidència del fenomen perquè és un lloc comú que es repeteix, com hem dit més amunt.

Potser no ens hem d'estripar les vestidures ni llançar el barret al foc, perquè al capdavant és el que hi ha, és el que tenim i és amb el que ens hem de barallar; si ens serveix una mica de consol, no és un fenomen exclusiu dels nostres pobles de la Franja. El que passa és que a ca nostra tenim la sensació d'anar tan reculats en tantes coses, tenim tantes necessitats per cobrir, som tan lluny dels estàndards en tot allò que anomenem Cultura i país que sovint t'agafa vertigen davant la feina que queda per endavant.

Al meu entendre, per avançar cap a la resolució d'aquesta situació deficitària, proposo denunciar les evidències i mancances per superar les contradiccions. Ha!, ara direu. I com es fa per anar més enllà del joc de paraules? Teniu raó, no ho sé i em temo que ningú no ho sàpiga. Només se m'acut allò de fer camí caminant que, com escriu el savi Joan Coromines a l'*Etimològic*, era el que volia dir en principi 'acaminar'. Ens toca, doncs, no deixar de fer camí ajudant a identificar els interessos d'aquestes comarques i a servir-los i impulsar-los. Ah!, i a emmirallar-nos en exemples com la personalitat i l'obra de Joan Francesc Mira, un homenot de la nostra cultura.

"Només som un humil camí de sirga"

// F. XAVIER RIERA

Reproducció de les paraules d'agraïment del president de la Fundació Amanda Llebot amb motiu de la recepció del «Premi Franja: Cultura i Territori 2012» el 23 de novembre de 2013 a Torrent de Cinca, durant la gala anual de l'IEBC

Amics i amigues,

Aviat farà 84 anys, exactament un 16 de desembre de 1929, un jove i vital García Lorca s'adreçava a un reduït auditori, a l'hotel Ritz de Barcelona, per presentar *Un poeta en Nueva York*, i deia això:

«Señoras y señores, siempre que hablo ante mucha gente me parece que me he equivocado de puerta. Unas manos amigas me han empujado y me encuentro aquí. La mitad de la gente anda perdida entre telones pintados y fuentes de hojalata, y cuando creen encontrar su cuarto o su círculo tibio de sol, se encuentran con un caimán que se los traga o... con el público, como yo en este momento, y hoy no tengo más espectáculo que una poesía amarga pero viva que creo podrá abrir sus ojos.»

I seguia amb el preàmbul que precedia la lectura dels seus poemes.

De manera semblant, jo no puc dir-vos que avui m'hagi equivocat de porta, però sí que em pareix que aquest premi que ens concediu tan generosament i que agraeixo de tot cor en nom de la Fundació Jordi Casas, duu una direcció equivocada, perquè més que un premi de vosaltres cap a nosaltres hauria de ser un reconeixement en sentit contrari. Vosaltres sou els autèntics mereixedors del premi, d'aquest i de molts d'altres que hi poguessin haver, encara que només fos pel fet que sempre heu hagut de lluitar contra tota mena d'elements en la defensa de la llengua que compartim i ens uneix. Us ha tocat i us segueix tocant bregar fort per sobreviure navegant sempre contra corrent. I

F. Xavier Riera durant el seu parlament
JULIO MORENO

això, només faltaria!, mereix i mereixerà sempre el nostre ajut.

Nosaltres, la Fundació, només som un humil camí de sirga en el qual, això sí, heu pogut confiar anualment i amb el qual, mentre ens sigui possible, sempre hi podreu comptar. Un any rere l'altre, i ja ens coneixem de temps, hem fet acte de presència, és veritat, però no fem altra cosa que fer-vos costat en aquesta lluita desigual. Al capdavall, no fem res més que ser fidels als nostres estatuts, que ens impulsen a treballar en defensa de la llengua pròpia. Si de cas, lamentar que no ho puguem fer de manera més esplèndida.

I certament que aquest manament estatutari no el seguim per obligació, sinó amb autèntica devoció tractant-se de vosaltres, perquè hem estat testimonis de la vostra tossuda perseverança, i ho fem a més amb solidaritat creixent, més encara quan assistim incrèduls i indignats al continu menyspreu a què és sotmès el català, especialment per part de de-

terminats poders de l'Aragó. No ens n'acabem de sortir, ni posant-hi tota l'empenta i l'optimisme que ens contagiava l'estimat i malaguanyat Josep Galan.

Lorca deia, ho heu sentit, «hoy no tengo más espectáculo que una poesía amarga pero viva que creo podrá abrir sus ojos.»

El nostre particular i autèntic espectacle és el tresor d'una llengua antiga però viva, de defensa certament amarga, però sobre la qual hem de poder seguir obrint els ulls de les generacions que ens segueixen.

Vosaltres, i nosaltres, en aquest continu i desigual combat de nit (com definia l'Espinàs a la seva famosa novel·la *Un feixuc trajecte nocturn*, precisament travessant aquestes terres) no tenim altra cosa que la força de la raó per defensar-nos de les agressions constants que pateix la llengua que tan orgullosament parlem i volem seguir parlant tal com es mereix i ens mereixem. (...).

respecte territori compromís
 col·laboració autoestima
 autenticitat constància solidaritat
 cooperació identitat equilibri territorial

COMARCA DEL
matarranya

**Comarca del Matarranya,
 un compromís per la qualitat del territori**